

‘सहरको कथा’ उपन्यासको कृतिपरक विश्लेषण

त्रिभुवन विश्व विद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र
सङ्काय अन्तर्गत नेपाली शिक्षण विभाग महेन्द्र बहुमुखी
क्याम्पस, नेपालगन्ज स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको दसौँ
पत्रको प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

शुषमा अधिकारी

शै.स.: २०६५-०६७

परीक्षा रोल नं. ५५००८५

त्रि.वि. दर्ता नं. ६-१-५४-८७४-९९

नेपाली शिक्षण विभाग

महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, नेपालगन्ज, बाँके

२०६९

सिफारिस-पत्र

त्रिभुवन विश्व विद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, नेपालगन्जको स्नातकोत्तर तह नेपाली द्वितीय वर्षकी छात्रा शुषमा अधिकारीले यस नेपाली शिक्षण विभागमा प्रस्तुत उपन्यासकार किशोर नेपालको 'सहरको कथा' उपन्यासको कृतिपरक विश्लेषण नामक शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । अध्ययन एवम् कडा परिश्रमका साथ प्रचलित शोधविधि अनुसार तयार गरिएको यस शोधकार्यबाट म पूर्ण सन्तुष्ट छु । अतः यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

वि.सं. २०६९।०६।१८

इ.सं. ०४।१०।२०१२

शोधनिर्देशक

हरि प्रसाद तिमिल्सिना

शिक्षण सहायक, त्रि.वि.

महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, नेपालगन्ज, बाँके

त्रिभुवन विश्व विद्यालय

महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस

नेपाली शिक्षण विभाग

नेपालगन्ज

स्वीकृति-पत्र

स्नातकोत्तर तह नेपाली दोस्रो वर्षकी छात्रा शुषमा अधिकारीद्वारा यस नेपाली शिक्षण विभागमा प्रस्तुत कवि किशोर नेपालको 'सहरको कथा' उपन्यासको कृतिपरक विश्लेषण नामक शोधकार्यलाई नेपाली विषयमा स्नातकोत्तर तह उपाधिका निम्ति स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्रको मूल्याङ्कन समिति

हरि प्रसाद तिमिल्सिना

शोधनिर्देशक

शशाङ्कशेखर चटर्जी

बाह्य परीक्षक

गिरिराज पौडेल

विभागीय प्रमुख

वि.सं. २०६९।०६।२३

इ.सं. ०९।०६।२०१२

कृतज्ञता ज्ञापन

‘किशोर नेपालको सहरको कथा उपन्यासको कृतिपरक विश्लेषण’ विषयक प्रस्तुत शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्व विद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह नेपाली विषय दोस्रो वर्षको दसौँपत्र पुरा गर्ने प्रयोजनका लागि आदरणीय शोधनिर्देशक हरि प्रसाद तिमिल्सिनाज्यूको कुशल निर्देशनमा तयार गरेको हुँ । यस अध्ययन अनुसन्धानको क्रममा मार्ग निर्देश गर्नु हुने श्रद्धेय गुरु तिमिल्सिनाज्यू प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

प्रस्तुत शोध पत्रको तयारीका लागि मलाई प्रेरणा एवम् हौसला प्रदान गर्नुहुने मेरा श्रद्धेय गुरु एवम् विभागीय प्रमुख श्री गिरिराज पौडेलज्यूप्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । यस शोधपत्र लेखनका लागि विशेष प्रोत्साहन तथा हौसला प्रदान गर्नुहुने मेरा आदरणीय काका तथा गुरु सहप्राध्यापक डा.गोपाल प्रसाद शर्मा अधिकारीज्यू एवम् दाजु श्रीधर प्रसाद अधिकारीप्रति पनि कृतज्ञ छु । यसै गरी मेरो अध्ययनमा सधैं भरि अभिप्रेरणा जागृत गराइदिने ममतामयी आमा हिमादेवी अधिकारी र पिता हरि प्रसाद अधिकारीप्रति पनि हार्दिक श्रद्धा प्रकट गर्दछु । यस शोधपत्रको सुरुदेखि अन्त्यसम्म सामग्री सङ्कलन, लेखन, एवम् सम्पादनमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने मेरा जीवन साथी भीमोदय बहुमुखी क्याम्पस गोरखाका उपप्राध्यापक लोकमणि शर्माको अमूल्य योगदानको स्मरण नगरि रहन सकिदैन साथै आवश्यक प्राज्ञिक सहयोग गर्नुहुने भीमोदय क्याम्पसकै उपप्राध्यापक डा. वीरेन्द्र पुडासैनीलाई समेत धन्यवाद व्यक्त गर्दछु ।

अन्त्यमा, यस शोधपत्रको समुचित मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्व विद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय नेपाली विभाग महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस नेपालगन्ज समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

मिति: २०६९।०६।१५

शुषमा अधिकारी

महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस,
नेपाली विभाग
नेपालगन्ज, बाँके

विषय सूची

स्वीकृतिपत्र
सिफारिस पत्र
कृतज्ञता ज्ञापन
सङ्क्षेपीकृत शब्द सूची

अध्याय एक

शोध परिचय	पृष्ठ
१.१ शोध शीर्षक	१
१.२ शोध प्रयोजन	१
१.३ विषय परिचय	१
१.४ समस्या कथन	२
१.५ शोधकार्यको उद्देश्य	२
१.६ पूर्वकार्यको समीक्षा	२-५
१.७ अध्ययनको औचित्य, महत्त्व र उपयोगिता	५
१.८ शोधकार्यको सीमाङ्कन	५
१.९ सामग्री सङ्कलन विधि	५
१.१० सैद्धान्तिक ढाँचा र शोधविधि	५
१.११ शोधपत्रको रूपरेखा	६

अध्याय दुई

उपन्यासको सैद्धान्तिक परिचय

२.१ परिचय	७-१०
२.२ उपन्यास संरचनाका तत्त्वहरू	१०-११

२.२.१ कथानक	११-१३
२.२.२ चरित्र	१४-१५
२.२.३ परिवेश	१५-१७
२.२.४ संवाद	१७
२.२.५ द्वन्द्व	१७-१८
२.२.६ भाषाशैली	१८-१९
२.२.७ दृष्टिबिन्दु	२०
२.२.७.१ तृतीय पुरुष दृष्टिबिन्दु	२०-२१
२.२.७.२ प्रथम पुरुष दृष्टिबिन्दु	२१
२.२.८ सारवस्तु	२१-२२
२.२.९ उद्देश्य	२२-२३
२.२.१० कौतुहल	२३-२४
२.३ उपन्यासको वर्गीकरण	२४
२.३.१ विषय वस्तु वा स्रोतका आधारमा उपन्यासको वर्गीकरण	२४
२.३.२ विचार वा प्रवृत्तिका आधारमा उपन्यासको वर्गीकरण	२५
२.३.२.१ आदर्शोन्मुख यथार्थवादी प्रवृत्ति	२५
२.३.२.२ सामाजिक यथार्थवादी प्रवृत्ति	२५
२.३.२.३ स्वच्छन्दतावादी प्रवृत्ति	२५
२.३.२.४ प्रगतिवादी प्रवृत्ति	२५
२.३.२.५ आलोचनात्मक यथार्थवादी प्रवृत्ति	२५-२६
२.३.२.६ मनोविश्लेषणात्मक प्रवृत्ति	२६
२.३.२.७ अस्तित्ववादी प्रवृत्ति	२६
२.३.२.८ विसङ्गतिवादी प्रवृत्ति	२६
२.३.२.९ प्रकृतिवादी प्रवृत्ति	२६

२.३.३ शैलीशिल्पका आधारमा उपन्यासको वर्गीकरण	२७
२.३.४ आयामका आधारमा उपन्यासको वर्गीकरण	२७
२.३.४.१ बृहत् उपन्यास	२७
२.३.४.२ लघु उपन्यास	२७
२.३.५ उद्देश्यका आधारमा उपन्यासको वर्गीकरण	२७-२८
२.४ नेपाली उपन्यासको विकास क्रम	२८-३०
२.४.१ प्राथमिक काल	३०-३१
२.४.२ माध्यमिक काल	३१-३२
२.४.२.१ मनोरञ्जनात्मक धारा	३२
२.४.२.२ धार्मिक पौराणिक धारा	३२
२.४.२.३ नैतिक औपदेशिक धारा	३२-३३
२.४.२.४ सामाजिक सुधारात्मक धारा	३३
२.४.३ आधुनिक काल	३३-३४
२.४.३.१ प्रथम चरण	३४-४१
२.४.३.२ द्रोसो चरण सं. २०२१ देखि हालसम्म	४१-४६
२.५ निष्कर्ष	४६

अध्याय तिन

उपन्यासकार किशोर नेपालको औपन्यासिक प्रवृत्ति र योगदान

३.१ किशोर नेपाल र उनको औपन्यासिक यात्रा	४७-५०
३.२ सामाजिक यथार्थवादी प्रवृत्ति	५०-५१
३.३ नारीवादी प्रवृत्ति	५२-५३
३.४ मनोविश्लेषणवादी प्रवृत्ति	५३-५५
३.५ आलोचनात्मक यथार्थवादी प्रवृत्ति	५५-५७

३.६ विसङ्गतिवादी प्रवृत्ति	५७-५९
३.७ अस्तित्ववादी प्रवृत्ति	५९-६१
३.८ प्रयोगवादी प्रवृत्ति	६१-६२

३.९ योगदान र मूल्याङ्कन

६२-६३

अध्याय चार

‘सहरको कथा’ उपन्यासको कृतिपरक विश्लेषण

४.१ युगीन पृष्ठभूमि	६४
४.२ संरचना	६४-६५
४.३ कथानक	६५-६८
४.४ चरित्र	६८
४.४.१ मुख्य पात्रहरु	६८
४.४.१.१ अरोजा	६८-७०
४.४.१.२ ‘म’ पात्र	७०-७१
४.४.२ सहायक पात्रहरु	७२
४.४.२.१ वैजेन्ती थारु	७२-७३
४.४.२.२ मानुषी	७३-७४
४.४.२.३ सारिका	७४-७५
४.४.२.४ सोलोमन	७५-७६
४.४.३ गौण पात्रहरु	७६
४.४.३.१ किसन लाल चौधरी	७६
४.४.३.२ जय किसन	७६-७७
४.४.३.३ कालीमान	७७
४.४.३.४ दुर्लभ कुमार	७७

४.४.३.५ अमलेश चौरसिया	७८
४.४.३.६ उमा	७८
४.४.३.७ पूर्णिमा	७९
४.४.३.८ फिरोजा	७९
४.४.३.९ सरस्वती	७९-८०
४.४.३.१० मार्क निकोलस	८०
४.५ परिवेश	८०-८४
४.६ द्वन्द्व	८४-८७
४.७ संवाद	८७-८८
४.७.१ सरल, सहज एवम् छोटो संवादको उदाहरण	८८
४.७.२ भावुक एवम् लामो संवादको उदाहरण	८८-८९
४.७.३ हिन्दी भाषाका संवादको उदाहरण	८९
४.७.४ अङ्ग्रेजी संवादको उदाहरण	८९
४.७.५ एसएमएस संवादको उदाहरण	८९
४.८ भाषाशैली	८९-९०
४.८.१ ठेट तथा स्थानीय भाषा	९०
४.८.२ अनुकरणात्मक भाषा	९०
४.८.३ अङ्ग्रेजी भाषा	९१
४.८.४ थारू तथा हिन्दी भाषा	९१
४.८.५ कथ्य अश्लील भाषा	९१
४.८.६ उखान टुक्काको भाषा	९१
४.९ दृष्टिबिन्दु	९२-९४
४.१० कौतुहल	९४-९६
४.११ सारवस्तु	९६-९७

ॡ.१२ उद्देश्य

९७-९९

ॡ.१३ शीर्षक

१००-१०१

निष्कर्ष

अध्याय पाँच

१०२-१०ॡ

सङ्क्षेपीकृत शब्द सूची

इ.	इस्वी संवत्
गा. वि. स.	गाउँ विकास समिति
चौ. सं.	चौथो संस्करण
ते. सं.	तेस्रो संस्करण
दो. सं.	दोस्रो संस्करण
न. सं.	नवौँ संस्करण
सम्पा.	सम्पादक
सा. सं.	सातौँ संस्करण
त्रि. वि.	त्रिभुवन विश्व विद्यालय